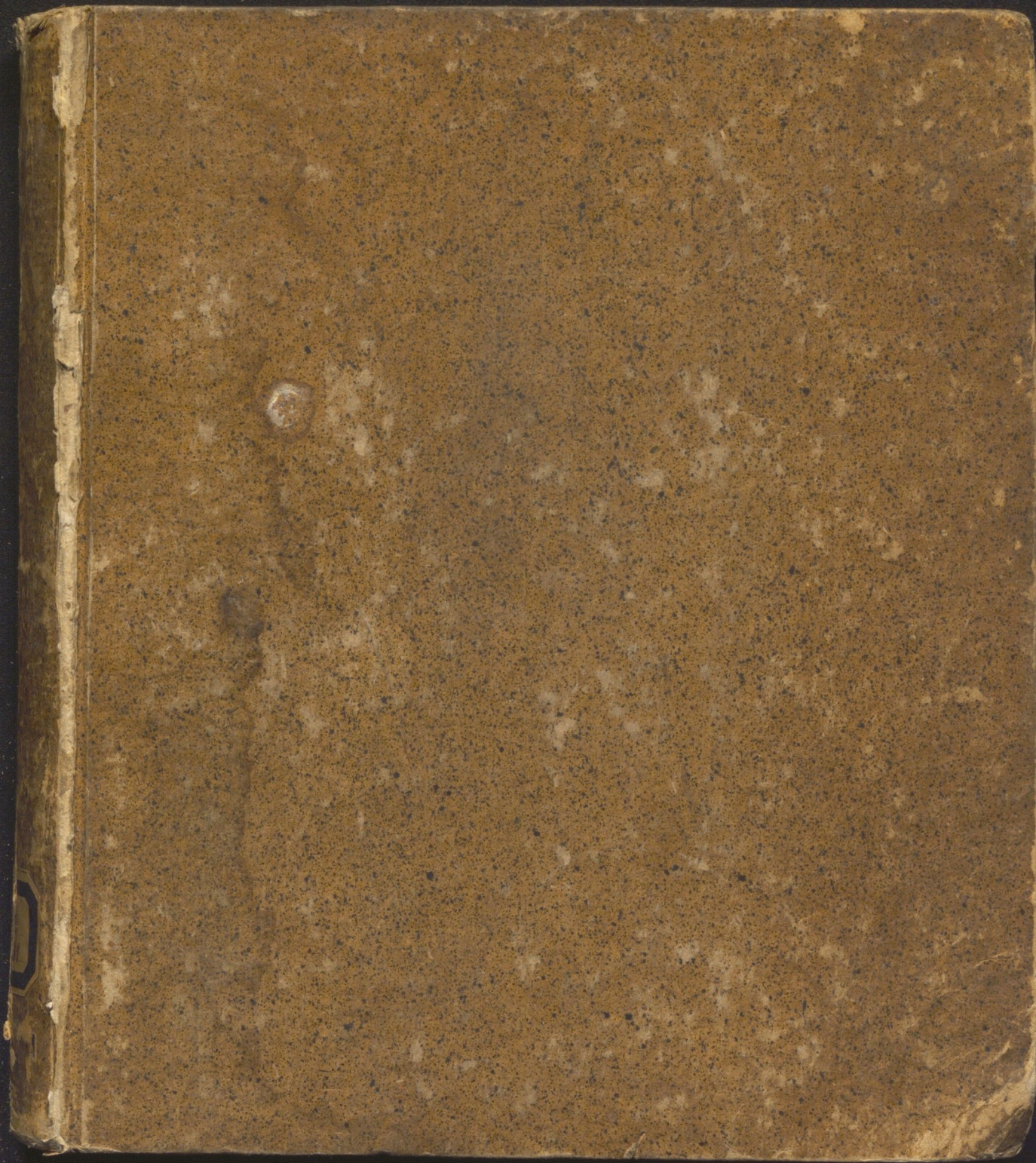

Lte. 70.

4

D. CHRIST. AVG. CRVSII
OBSERVATIONES
DE
V S V
VOCABVLI ΝΟΜΟΣ, LEX,
SIGILLATIM
IN EPISTOLA S. PAVLI AD ROMANOS.

SECTIO QVARTA ET VLTIMA.

PROPOSITA
IN ACADEMIA LIPSIENSI
FESTO PENTECOSTES
CIO MDCC LXVI.

Ad finem perducamus tractationem hactenus deductam *) de usu vocabuli ΝΟΜΟΣ, LEX, sigillatim in Epistola S. Pauli ad Romanos. Nuperrime considerauimus, quomodo cum fide iustificante sanctitas vitae nouae necessario copulata sit, Rom. VI. 1 - VII. 6.

Quae sequuntur Cap. VII. 7. - VIII. 11. videntur in tota epistola maximam habere difficultatem, videlicet ubi grammatice interpretari volumus, non dogmatice. Enim vero cauendum est etiam atque etiam, ne videamur sententias, quantumuis recte dictas, e systematibus et compendiis nostris potius in textum Paulinum transfuisse, et hunc ad illas accommodasse, quam textum grammatice ex se ipso et usu biblico interpretati esse. Nimirum verba Apostoli sic intelligenda sunt, vt, qui usum verborum grammatice norit, percipiat, in tali *συνοψει* et contextu eos, quos singulis verbis attribuimus, significatus illis non coacte tribui, sed bene, h. e. secundum veterem loquendi usum, vel omnino secundum morem loquendi humanum, qui inter omnes gentes obtinet, verbis apte congruere, aut prorsus necessario competere. Nascitur autem difficultas in hoc textu potissimum e duabus causis. Altera posita est in re ipsa, quae sane ardua est, et attentum, prudentem atque etiam pium, nec omni experientia spiritali vacantem, lectorem desiderat, idque tanto magis, quo pressius Apostolus loquitur, et multa paucis complecti solet. Altera causa accidentalis est, sed inter nostrates difficilis ad remouendum. Nempe vulgo alienos significatus verbis adfingunt, et vbiuis supponunt, quod ex propria adfuefactione mentem facillime subit. Nunc igitur in primis tenendum est, quod antea late exposuimus de usu verbi ΝΟΜΟΣ, quomodo, cum ordinarie LEX apud Iudaeos *Scripturam S.* denotaret, ea *Scripturae pars*, quae et *quatenus praecepta de opere praestando continet*, strictius et sigillatim LEX dicenda fuerit in disputatione aduersus homines, qui iustitiam ex operibus humanis quaerebant, vtpote e virtutibus moralibus, nec non ex obseruantia rituum sacrorum, morumque Israelitis proprie praescriptorum, et quomodo in tali disputatione quaelibet *rerum constitutio* commodò lusu verbi possit *lex* vocari, i. e. *quasi lex*, quia omni lege aliquid constituitur, denique quomodo dictio eiusmodi in sermone per proso-popoeias subinde incedente sublimè quiddam nanciscatur. In textu, ad quem contemplandum nunc accedimus, haec omnia concurrunt, et fae-

*) Vid. programmata festo Reformat. Eccles. et Natiuit. Chr. 1765. et Festo Paschat. 1766.

saepiuscule recurrunt, quamquam in praecedentibus quoque vniuscuiusque significatus exempla itidem adfuerunt.

Fingitur opponens, qui audito, quod liberati simus a lege, scilicet mortem indicente, siue ἀπὸ τῆς ὑπὸ νόμον εἶναι, coll. VI. 14. VII. 6. quodque de lege pariter atque de peccato adfirmetur, quod mortem inferat, putet, hoc inuidiose dictum, et contra indubie sanctam Dei legem iniurium esse. Νόμος hic stricte sumitur pro praeceptis operum, quod patet v. 12, etsi v. 7. perinde esset, late an stricte sumeretur. Nam Iudaeus obrectator, libris Moysis fretus, sed ex his nil nisi operum doctrinam arripiens, nihilo secius, quae contra hanc dicuntur, contra totum pentateuchum, hinc contra totam Scripturam, dicta existimabit, et arroganter quaeret: *an lex peccatum est*, vt occidat hominem, sicut peccatum mortis reum facit, vel vt peccare faciat, quod in lege ipsa vitium et peccatum foret? Respondet Apostolus, neutiquam hoc se velle, sed longe aliud, nempe quod lex per ipsam sanctitatem suam cieat et contra se irritet peccatum latens in animo humano, vt sic in lucem prodeat, quanta sit vis malignitatis peccati, et e contrario quam sancta sit lex Dei. v. 7-12.

Quare, quid ergo, inquit, dicemus? An lex peccatum est? absit. Sed peccatum non cognoscebam, nisi per legem. Etiam in genere recte dicitur, agnitionem peccati venire e lege, sed iam animus est, specialius quiddam asserere de incredibili vi mali, quod per peccatum in subiecto insit. Peccatum dupliciter spectari potest et debet, primum respectu Dei, vt reatum habens, deinde etiam ex parte hominis, vt morbus in spiritu, et quando de homine dicitur, in toto subiecto, quod anima et corpore constat. Sicuti in corpore sunt certi morbi, qui in dies latius serpunt, medicinam respuunt, quorumque symptomata exacerbantur tentando attingendoque; sic in spiritibus deflexio a lege Dei, simulac primum facta fuerit, alia post alia mala gignit, quorum vim Apostolus iam edisseret. Est vero alterum hoc non minus perpendendum, quomodo non reatus modo, sed et reliqua malignitas physica, quae in peccato est, ab homine beneficio Christi tollatur. Nam qui delicto, quod commisit, sanitatem simul perdidit, remissione reatus nondum restitutus est, nisi simul sanetur. Sed pessimum peccati symptoma est, quod sui cognitionem impedit, quodque perditus peccator arguenti irascitur, vitium palliat, tuetur, denegatas res malas cupidius appetit, verbo, quod vis mali reprehensione vnius vitii concitata totum commouere solet animum, vt pro sua indole tanto operosior sit. Talis corruptio a primo primorum hominum peccato coepit, ipsorumque peruasit naturam. Propter na-

IIII

turales autem et statas propagationis leges non potest non etiam ad posteros transmitti. Attamen in vnoquoque homine peculiares modificationes et ad commune contagium accessiones insuper fiunt arbitrarie peccando. Accidit idem in vnoquoque actu, statu, habitu, in quo vitium inest, vt plura pariat vitia, medicinae resistat. Haec ita sunt, nisi gratia conuertens diuinitus admoueatur. Absque illa videtur subinde emendatio fieri, at reuera non fit, sed duntaxat vitiorum permutatio contingit, animus autem ad principalia officia diuina, vt sunt Deum colere super omnia et libenter, humiliter agnoscere et recipere verbum diuinum, Deo credere et confidere, Deum amare, Deique causa homines diligere, castum, iustum, patientem esse, neutiquam reducitur, sed ab his saepe magis remouetur. Sic v. g. politica aut sic dicta ethica conuersio iam ex dissolutis et ad flagitia profusis facit turgidos, αὐθάδεις, profanos, ambitiosos, πολυπράγμονας, auaros, contentiosos, iam versa vice a vita negotiosa et distractionibus ad ignauiam, voluptates, literarum studia adducit, eoque modo vel vanam boni speciem exhibet, vel non nisi comparatiue bonos facit, qui reipublicae utiles sint, aut certe tolerabiles. In vera autem conuersione, quae per Spiritum S. fit, frangitur quidem ista vis mali, ne dominetur, et magis magisque decrescit, languetque et vincitur per nouam et contrariam mentis indolem. Veruntamen in hac vita non prorsus extinguitur, cuius rei causa vel praecipua, vel certe maxime sensibilis, in corpore posita est, quamobrem caro et corpus pro corruptione humana nominari solent. Praemonito hoc, quod propterea iam praemisi, totus textus Apostoli collustratur. Loquitur autem Apostolus in prima persona, communi Christianorum nomine, ne personas saepius mutando oratio verbosior fiat, vel perplexior, idque bene fieri poterat, quia ipse per similes vias et gradus ad illud, quod nunc tenebat, sanctitatis fastigium perductus fuerat, in quo ipso tamen omni imbecillitate non caruit, et molestas vicissitudines sensit, in quibus contentione animi, precatione et exercitatione vincebat.

Pergit itaque: *Concupiscentiam enim non cognitam habebam, nisi lex diceret, ne concupiscas.* (Me ipsum non satis noram, quales laterent in me concupiscentiae, quantaque earum vis et malignitas esset, nisi per ipsam legem, dum vetabat concupiscere, irritatae sese prodidissent.) *Sed peccatum occasionem capiens, per praeceptum* (h. l. synonymum legis) *operabatur in me omnis generis concupiscentiam. Absque lege enim peccatum mortuum erat* (quiescebat, quasi mortuum, nec effectus suos edebat). *Ego vero vivebam, absque lege,* (antequam lex recte cognita et animo admota fuit) *aliquando. Veniente autem praecepto, peccatum reuixit, at ego*

MOR-

V

mortuus sum (imaginariam vitam meam amisi): *reperitumque mihi est illud ipsum praeceptum, quod ad vitam erat*, (quod conducere debebat, et non nisi salutare praescribit, ideoque ab homine peccatum suum non agnoscere arripitur pro via salutis, qua omnes veri Euangelii contemtores freti sunt) *mihi vergere ad mortem. Nam peccatum occasionem capiens, per praeceptum* (quo fomes concupiscentiae incendebatur) *decepit me, et* (hoc modo) *per illud occidit.* (Itaque non lex praecipiens malum operatur, sed peccatum antea latens ad malum prorumpit, quando lex praecipit, quod bonum, sed peruersae mentis indoli contrarium est.) *Adeoque lex sancta est, et praeceptum* (Dei omne) *sanctum est et iustum et bonum.*

Enim vero obiectio sic soluta occasionem nouae dubitationis sup-
peditare potest, videlicet quod dictu tamen durum sit, rem bonam, nam
lex bona est, homini mortiferam esse. Quamobrem hanc quoque ob-
iectionem Apostolus remouet. Quemadmodum, ait, lex per se non oc-
cidit, sed iusta et salutaria imperat; at necesse habet peccato mortem
merenti mortem indicere, ut causa occisionis in peccato sit, non in lege:
ita illa ipsa, quae hactenus dicta sunt de irritatione latentis peccati per
legem, in homine ad Christum conuerso non illuc valent, ut propterea
sententiae damnatoriae legis subiectus sit, sed ut sentiat, quam perditus
a natura sit, quam opus habeat Euangelio, quodque gratia Dei in Christo
saluetur, dummodo peccato non obtemperet, sed Spiritu Christi rega-
tur. Quamquam itaque, plus minusue, idque per totam, quam in
carne agimus, vitam, Christiani dolent, quod mentis studio et promti-
tudini effectus parum responderet, quippe quod sit propter vitium haerens
in natura corrupta: non tamen peccato obtemperant, sed legi diuinae.
Quapropter, quia non sunt sub lege, sed sub gratia, a lege non damnan-
tur; nec possunt damnari, quoniam *δικαιωμα* legis aliter in saluo manet,
idque, quo iustitiam lex tuetur, non negligitur, sed per Christum isti
satisfactum est. In Christo autem sunt et manent credentes, quamdiu
non secundum carnem viuunt. Quibus recte perceptis clare apparet,
secundum Euangelium non contemni legem diuinam, non indigne ha-
beri, sed sanctitati eius prorsus satisfieri. Christiani enim libenter legi
obtemperant, quousque ipsimet et voluntarie agunt; caeterum iustitiae
per Christum satisfactum est. Quod beneficium tanto magis agnoscitur,
et recte aestimatur, quanto luculentius constat de malignitate status hu-
mani praeter Christum. Quo magis enim peccatum mortiferum cogno-
scitur ut mortiferum, eiusque lethale venenum conceditur, tanto ma-
gis celebratur sanctitas legis Dei, tantoque acius Christiani student pec-

VI

catum opprimere et vitare, legi autem obtemperare; sed a lege iudicari nec volunt, nec debent, quia mortui esse et legis sententiae satisfecisse censentur in Christo.

Iam textum ipsum lustremus, VII. 13-25. *Ergone quod bonum est, (scilicet lex Dei) mihi factum est mors (mortiferum)? absit: sed peccatum, (mortiferum est, et magis fit, lege magis agnita) ut appareat ut peccatum, (ut pateat vis peccati) quippe quod per bonum (rem bonam, legem) mihi est causa mortis, ut peccatum euadat vehementer etiam atque etiam peccaminosum, per praeceptum (adscito et agnito praecepto Dei). Scimus enim, quod lex est spiritualis, (digna et conformis suo principio, videlicet Deo, qui est Spiritus Io. IV. 24. quo fit, ut necesse sit, legem conspirare cum indole Spiritus S. qui inhabitat in credentibus. Nam Spiritus Dei ad suum ipsius sensum animos hominum refingit et renouat. Sic notionem principalem expressimus. Sed quaedam locutiones Ebraeorum, ubi voce spiritus vtuntur, vix satis verti possunt propter connotata, quibus in aliis linguis vocabula singula non respondent. Sic in nominando spiritu, eo sensu, quo h. l. occurrit, exprimitur connotatum excellentiae et roboris, nempe quia natura spiritualis praeualet prae animali et qualibet corporea. Itaque simul exprimitur, quod utique sit lex excellenter bona et perfectum poscens bonum. Spiritus enim carni oppositus Ebraeis excellentiam, perfectionem, potentiam notat, eamque rationem, qua altera res tanto praestantior est altera, quantum natura spirituum, ut sunt angeli aut ipsum quoque Numen, carne et vulgo nota natura animali praestat, quae praestantia et virtute cum illa comparari nequit. Vide v. g. Ies. XXXI. 3.) ego vero carnalis sum, (debilis, parum valens. Alibi carnales sunt irrogeniti, sed h. l. alia spectatur oppositio, quae est inter debile et admodum valens praestantia) venditus sub peccatum (non solum debilis, sed insuper violentiae peccati obnoxius, uti domino mancipium venditum). Nam quod operor, non agnosco, (agnosco innuit scientiam cum connotato approbationis, i. e. non satis assequor, nec probo et in potestate habeo). Non enim, quod volo, id perago: sed quod odi, hoc facio. (Non de flagitiis est cogitandum hoc loco, sed de completa executione boni propositi, et de obedientia virtutibus principalibus complete praestanda ex voto, ut sunt: credere in Deum, quem non vides, tamquam si videas, nec bono nec malo, quod sensus ferit, turbare, Deo prorsus confidere inter pericula et omnis generis calamitates, amore Deum complecti tota mente cum gaudio et spe laeta, inueniri homines non nisi in ea relatione, qua cum Deo et Christo continentur,*

nentur, vt sunt ab illo creati, redempti, vocati, illi vniti, ab illo iudicandi, et quae reliqua sunt. Animus enim his virtutibus prorsus plenus, his vnice intentus, quid non valeret? Contra quando languemus, labimur, angimur, annon id propterea fit, quod propositum veritati, quam confitemur, obediendi vel non tenemus satis caute et valide, vel non ex voto exsequimur? Tunc dicimus sane, nescio, quid agam, nam aliter agendum esse sentio, et cupiebam aliter agere. Doleo, quod non praestiti, quod volo praestare.) *Sin autem, quod non volo, id facio; consentio legi, quod sit bona* (praestans, indubie eximia, pulchra). *Iam vero non EGO illud operor, sed, quod inhabitat in me, peccatum.* (Τὸ αὐτέξουσιν est in nobis τὸ ἡγεμονικόν: nempe quod consulto fit et ex proposito, id EGO facio; non item, quod nolenti obrepit, obstrepit, accidit, etsi actus erumpentes et vehementes subinde determinat. Ista vehementia vel impotentia potest imputabilis quidem esse, si proficiscitur a statu, quem antea voluntaria mentis rerumque nostrarum conformatione contraximus, quemque vel effecimus, vel non euitauimus, quum fieri posset. Caeterum tamen in praesentia non immediate pendet ab eo, quod in homine est τὸ ἡγεμονικόν, quodque proprie dici potest EGO.) *Scio enim, quod in me, hoc est in carne mea,* (in meo subiecto, at non quatenus consulto eligo et decerno, sed quatenus caro sum, debilis, et a carne laboro, quamdiu anima habitat in hoc corpore) *non habitat bonum. Etenim τὸ velle adiacet mihi, sed τὸ perficere bonum non reperio.* (Voluntas boni est in animo meo, sed quomodo perficiam, quod volo, non reperio.) *Non enim, quod volo, facio, scilicet bonum; sed, quod non volo, malum perago. Sin autem, quod non volo EGO, hoc facio, non amplius EGO operor illud, sed habitans in me peccatum. Reperio igitur legem volenti mihi facere, quod bonum est, quia mihi malum* (tantummodo) *adiacet.* (Haec verba dupliciter explicantur, vel sic, vt, lusu verbi, νόμος sit certa rerum constitutio et dispositio, quae sit quasi lex, vel ita, vt vsitatus Ebraeis datius commodi intelligatur, quo sensu lex Dei est mihi, volenti bonum, quando fauet mihi, estque pro me, quippe qui volo, quod lex praecipit. Priori modo sensus est: deprehendo in me talem rerum mearum constitutionem, quae me instar legis molestae adigit, vt, quando bonum volo, nihilo secius mihi malum adiaceat. Atque hic sensus versiones legenti propterea facillime in mentem venit, quia in sequentibus vocabulum νόμος, lex, aliquoties manifeste sic vsurpatur. Posteriori modo sensus congruit cum dictis v. 16. et quemadmodum illic dicitur, *consentio legi*, ita nunc inuerso cogitandi modo inferitur, *lex consentit*

VIII

sentit mecum, ut sensus sit: reperio, legem Dei fauere mihi, pro me esse et pronuntiare, quippe qui non immorigerus sum, sed volo bonum facere, eamque ob causam legem ipsam contra me plus non pronuntiare, praeterquam vnum hoc, quod malum mihi adiaceat. Vterque sensus in se bonus est, et aptus cohaerentiae sermonis. Sed v. 21. in graeco textu articulus in: *εὐρίσκω ἄρα τὸν νόμον*, quamdiu legis peccati, improprie dictae, nondum mentio facta est, suadere videtur, ut lex Dei, de qua Apostolus iam saepe dixerat, intelligatur. In sequentibus autem vox *νόμος*, improprie sumenda pro dispositione adigente ad peccandum, vel sine articulo extat, v. 25. *δεδέυνω* -- *τῇ δὲ σαρκὶ, νόμῳ ἁμαρτίας*, vel ponitur cum addito quodam, v. 23. *βλέπω ἕτερον νόμον*, video *aliam* legem, item *τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου*, legi illi peccati, quae est in membris meis. Quae vero statim v. 22. cum articulo et addito nomine Dei memoratur lex, in: *συνήδουμαι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ*, ea vel remittit ad legem memoratam v. 21. in: *εὐρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θελοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν*, vel certe ad hanc commodissime refertur. Malim igitur posteriorem explicationem, nempe: *reperio igitur, legem fauere mihi, qui volo facere bonum, quia mihi malum tantummodo adiacet.*) *Delector enim lege Dei secundum interiorem hominem*, (quantum ad id, quod intus in me est, ubi EGO ago v. 17. 20.) *video autem (quasi) aliam legem in membris meis*, (in ipso opere gerendo et factis peragendis. Nam Ebraei membra nominant pro functionibus hominis, membrorum ministerio peragendis, ut oculos, aures, pro perceptione, linguam pro eo, quod sermone peragitur, cor pro subiecto viuentis et complexu actionum, praecipue internarum. Accedit hoc loco etiam, quod propterea commode membra nominari possunt, quia causa resistens bonae voluntati, et arcte constringens facultatem persequendi bonum propositum, reuera maxime est in corpore, aut saltem in eo facillime a quoquam obseruatur, ideoque synecdochice species notissima pro genere allegari potest.) *repugnantem legi mentis meae* (constitutioni rerum mearum, quam consulto, sciens et volens, facio, quam suscipio *νοῦν*) *et captiuantem me legi illi peccati, quae est in membris meis.* *Miser ego homo! quis me liberabit e corpore mortis huius* (cui adhaeret haec res funestissima atque mortifera, et propter quam praefens corpus morti addictum est, VIII. 10. attamen deinceps liberandum et fruendae adoptioni aptandum, VIII. 23. Malum funestum appellatur *mors*, vti Pharaon plagam locustarum vocat *hanc mortem*, Exod. X. 17. Est igitur *corpus mortis huius* eiusmodi corpus, a quo ista perniciēs seiungi non potest.) *Gratias ago Deo per Iesum Christum, Dominum nostrum* (nam per

per hunc liberabor, de quo Cap. VIII.) *Quapropter itaque ipse ego* (αὐτὸς ἐγώ, secundum omne, per quod sum et dicor EGO, et consulto operor, atque νόον, v. 17. 20. 23.) *mente quidem* (τῷ μὲν νοῷ, quatenus νόον ago, et me ipse in potestate habeo) *seruo legi Dei,* (libenter seruus sum, et pareo praeceptis diuinis) *sed carne legi peccati* (quatenus in carne sum, in qua habitat peccatum, et idcirco vrgeor et adigor quasi quadam lege, cui membra parent contra voluntatem propositi).

Pergitur Cap. VIII. 1-4. *Nulla itaque nunc condemnatio est illis, qui in Christo Iesu sunt* (qui fide vt σύμφυτοι Christo censentur, VI. 5) *nec ambulant secundum carnem* (prauis cupiditatibus non obediunt.) *Lex enim Spiritus vitae, quae in Christo Iesu est, liberauit me a lege peccati et mortis.* (Ea rerum constitutio, quae a Deo facta est per Christum Iesum, et exhibet non literam, siue arguentem siue de futuris eminus docentem, sed ipsum Spiritum, vim Numinis, scilicet Christum et operationem Spiritus S. quae datur et ducitur a Christo, quaeque vitam tribuit, et ad hoc ipsum comparata est; hinc alibi etiam nominatur lex illa perfecta, quae libertatis est, Iac. I. 25. II. 12: haec, inquam, rerum constitutio Spiritus ad vitam dati liberauit me ab altera rerum dispositione, nempe ab ea necessitate consecutionis rerum, quae obtinuisset sine Christo, et qua necesse foret, et stata lege constitutum, vt peccatum sequeretur mors. Intelligenda est stilo biblico non mors corporis temporaria, sed mors hominis, quae in eo posita est, quod anima amisso corpore ad statum tristissimum transit, in quo angitur sensu irae Dei, sed bonis terrae et facultate operandi destituitur, e contrario extrinsecus in loco commorationis suae, qui congrue factis in abyssu cuiuslibet assignatus est, affligitur ingratis perceptionibus; qui status tenebrarum, et seiunctionis a fruitione beneficiorum diuinorum, facultateque res cum voluptate percipiendi et negotia optata peragendi, perpetuus futurus erat, nisi Christus redemptor esset. Iam redemptione Christi fit, vt mors tollatur, nempe resurrectione mortuorum; sed vita aeterna decreta est non nisi iis, quos Christus suos agnoscit. Reliqui a Christo iudicantur, et ad communem cum Satana eiusque angelis poenam damnantur, quae vocatur mors secunda. Quare qui sub gratia non sunt, manent sub sententia mortis, nec mortem effugiunt, quamquam mors prima, quae, postquam Christus redimendi causa mortuus est, inter ipsius Christi hostes numeratur, a Christo prorsus abolebitur. Reditus corporis in puluerem, qui, quum promitteretur redemptor, primis hominibus tamen indictus est, non confundi debet cum morte, vniuerse et κατ' ἐξουσίαν dicta, quae hominibus pro poena peccati proposita fuit, quamquam

quam in sermone populari etiam ille mors vocatur. Nam animabus fidelium immunitas a morte decreta est; status autem, quo corpore vacant, temporarius est, et interim, dum consummetur aetas mundi praefinita, animae beatae extra corpus non deteriore viuunt conditione, quam in terris vixerant, verum etiam meliore. At vero fidelium duntaxat animarum hoc bonum est, ut extra corpus degentes morti tamen non tradantur, nec mortem degustent, neutiquam omnium hominum. Qui gratiae Christi expertes decedunt, transeunt in mortem, et aeternum in morte manebunt, in prima usque ad resurrectionem, deinceps in secunda.) *Etenim, id quod impossibile erat legi, quatenus inualida* (ad rem perficiendam inhabilis et viribus destituta) *erat per carnem, Deus, quum suum ipsius Filium misit, in similitudine carnis peccati* (similem factum natura humana hominibus peccatoribus,) *utque esset victima pro peccato* (περὶ ἀμαρτίας substantiue instar nominis ponitur, uti Ebr. X. 6. 8. ex Ps. XL. 7. Remittitur ad antea dicta Rom. III. 25.) *condemnavit peccatum in carne* (illa Christi), *ut ius legis* (δικαίωμα τῆ νόμου, id, quod iustum est secundum legem, et quo lex iuste iudicat) *impletum sit* (plene praestitum sit) *in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum Spiritum* (non voluntarie peccamus, nec pravis cupiditatibus obedimus, sed beneficio Spiritus S. Euangelio digne viuimus).

Res in his verbis proposita nihil continet noui, sed alio cogitandi modo dicitur, quod supra extat Cap. III. 25. 26. Repeti autem debebat, quia nunc ad aliam conclusionem, ut ratio eius, adsciscitur. Nam Cap. III. Apostolus docebat, iustitiam hominis peccatoris non e lege peti posse, quia omnis lex peccatum damnat, in iis autem, quae de sanctuario, victimis, expiatione, per legem caerimonialem statuta sunt, non inest res ipsa, quae dat iustitiam, sed umbra et pignus rei, et in se nihil aliud, nisi admonitio de reatu peccati et de decreto gratiae, quae cum vindicatione iustitiae Dei exhibenda sit. Iam vero alia conclusio eodem fundamento firmari debet, videlicet iustificatos obtemperare legi, saltem quatenus ipsimet operantur, nec retardat eos inhabitans peccatum, attamen non iudicari a lege, nec esse sub sententia legis damnatoria, non ὑπὸ νόμον, sed ὑπὸ χάριν. VI. 14. Quare postquam hoc Cap. VI. VII. vberime tractauerat, iterum remittit ad commune fundamentum, quod in eo positum est, quod iustitia Dei morte Christi perfecte demonstrata est, ideoque Christus credentibus iustitiae est, qua fide ad nouam sanctamque vitam renouantur, at peccatorum veniam habent.

Sed diligentius excutiendum est, quo sensu VIII. 3. 4. νόμος, *lex*, accipiat. Nam de v. 2. iam monuimus, figura sensum variante, quae

satis

satis nota est et *πλοκή* vocatur, νόμον pro *dispositione seu constitutione rerum* accipi, hinc legem Spiritus vitae in Christo a lege peccati et mortis discerni, quos conceptus in clara luce posuimus. Ecquid autem per *legem* intelligitur, quum confirmatur, sacrificio Christi praestitum esse, quod *lex* non valuerit, et τὸ δικαίωμα legis perfecte impletum esse, credentium bono, qui non viuunt secundum carnem? Forſan quaestio ſuperuacua multis videbitur, qui ſtatim dixerint, de lege morali agi. Quod erſi dogmatice verum eſt; attendi tamen volumus, an filo ſermonis Apoſtoli conſentaneum ſit, ſolam legem moralem intelligi. Concluſio tractata, quod lex moralis nunc damnare nequeat credentes in Chriſtum, tamen elici poteſt e principio latius patente, quodque multo plura confineat. Quamobrem non opus eſt, νόμον VIII. 3. 4. notare duntaxat legem moralem, vti Cap. VII. 25 et ſaepe. Imo vero ſic ſtatuendum eſt, non legem moralem ſolummodo h. l. VIII. 3. 4. innui, niſi arbitrarie verba ad arctiorem ſenſum reſtringere volumus, quam quem in textu permittunt. Principalis enim Apoſtoli diſputatio contra illos eſt, qui iuſtitiam, quae in Ieſu Chriſto eſt, repudiabant, ideoque, abutentes lege, nempe Scriptura V. T. ex operibus legis ſaluari volebant. Error hic ſemper duo complectitur, ſcilicet iuſtitiam tribui propter opera humana, et inſuper, populum Dei per praecriptos ritus ſacros ſatis ſanctificari, hominumque peccata expiari; quo conceſſio nec Chriſtus immolari debuiffet, nec iuſtitia obtingeret mera Dei gratia propter fidem in Chriſtum. Vtrique errori expreſſe oppoſita fuit aſſertio Cap. III. 25. 26. cur non etiam noſter locus, qui illi parallelus eſt? Potius in noſtro loco aliquantum determinatius explicatur, quod breuius dictum fuit C. III. 31. legem (libros Moſis) non aboleri per fidem, ſed ſtabiliri, qui locus alibi ex inſtituto tractatur in epiſtola ad Ebreaos, ſed ſufficienter iam traditur in epiſt. ad Romanos, dummodo verba coacte ne explicentur, et conſtringantur. Dico igitur, C. VIII. 3. 4. legem eſſe, quidquid aduerſarii Euangelio opponebant, eoſque confidebant, nempe praecepta moralia et ſtatuta de ſanctuario, ſacrificiis et vniuerſo cultu Leuitico. In tota illa lege erat impotentia ad efficiendum, quod Deus per ſacrificium Chriſti effecit, propter τὸ ἀσθενές, inualidum, quod ineſt propter carnem. Nimirum lex moralis non ſaluare poteſt peccatores; damnat enim peccatum: et ne emendare quidem et ad recte in poſterum agendum peccatores perducere poteſt, niſi detur gratia et Spiritus ſanctus; nam ciet potius et irritat renitentiam peccati in carne habitantis. Rurſus lex typica ſaluare peccatorem non poteſt, propter τὸ ἀσθενές καὶ ἀνωφελές, inualidum et inutile, quod in praeceptis illis carnalibus, h. e. res externas in carne peragendas

XII

ordinantibus, inest, quodque illis inesse necesse est Ebr. VII. 18. Vtrique impotentiae Deus occurrit. Misit Filium suum, et, quoad eius fieri potuit, perditio humano generi assimilauit, quo facto nihil decentius est, quam hominem opem ferre hominibus consanguineis, si possit. Atqui poterat sane Filius Dei, factus Filius hominis. Nam δικαίωμα legis, scilicet iustitia in damnando peccato, integrum seruatur, attamen cum peccatoris salute, per sacrificium corporis Christi, ea conditione, vt saluandus Deo honorem tribuat, acceptando hanc gratiam et redeundo ad faciendum officium. Vnum obiici potest, nempe quod verbum σὰρξ v. 3. sic videbitur duplici significato simul sumendum esse. Sed hoc secus est. Adhibetur modo compendium dicendi, cuiusmodi est v. 9. quando Dominus inquit Io. III. 5. εἰ μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος κ. τ. λ. vbi ἐξ, respectu aquae medium ordinis, sed respectu Spiritus causam efficientem notans, diuersas vtrinque relationes significat, attamen non duplicem importat sensum, sed vocula pro repetita habenda est. Sic in nostro loco si Paulus duas illas Scripturae partes, quas obtrectatores Euangelii, legem iactantes, nomine legis complecti solebant, expresse nominasset, veluti dicendo: τὸ γὰρ ἀδύνατον τῶ νόμῳ, τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς σκιάς τῶν μέλλοντων, ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκός, κ. τ. λ. quis non intelligeret, σάρκα ad vtrumque legis genus referri, et ad vnumquodque eo, qui congruit, significato referendum, sed propter compendium dicendi non bis positum esse?

Capite IX. ad institutum nostrum non nisi *duo* notanda veniunt. Primum quod v. 4. νομοθεσία non de lege stricte dicta, sed de vniuerso negotio, quod ministerio Moysi gestum est, quatenus per illud gens Deo sacra est, et Verbum diuinum scriptum accepit, capienda est. Nam νομοθεσία illa, legislatio, recensetur inter bona Israelitarum praecipua, ideoque non de onere imposito intelligi potest, quemadmodum nec reliqua beneficia, quae iuxta memorantur. Ipsae vero leges rituales, quatenus partem νομοθεσίας constituunt, non spectantur ab ea parte, qua onerosae sunt, aut censentur, sed ab illa parte, qua Israelitis summo honori et beneficio fuerunt, nempe quatenus boni futuri pignus et umbra erant, gens vero seruandis illis a profanis gentibus segregata, Deo sacra et per theocratiam nexa erat, tamquam sacra Dei familia, vt Israëlitae filii Dei haberentur, qui profanas gentes, daemonum cultores vel atheos, tamquam canes, contemnebant. Est vero locus hic parallelus illis, quae Cap. III. 1. dicta sunt, quodque ibi dicebatur, ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τῶ Θεῷ, idem nunc νομοθεσία est. Illic interrogat Apostolus: quo igitur excellit Iudaeus? aut quae utilitas est circumcisionis? et respondet: multum excellit omni modo, sed tunc vnum modo memorat: primum quidem

dem, quod ipsis credita sunt oracula Dei. Reliqua, quae de bonis dicturus erat, quibus Iudaei prae gentibus excellant, ad hunc locum referuauit. Quippe sunt eorum: *assumptio in filios ac gloria, et foedera* (patrum) *atque νόμος Θεοῦ*, i. e. *acceptum verbum diuinum*, (quo constituebantur, quae patriarchis foedere diuino promissa fuerant) *et cultus atque promissiones*, (nimirum demtis promissionibus cultus Leuiticus grauis fuisset, neuti- quam cum illis): *quorum sunt patres, et e quibus est Christus, secundum carnem* (quatenus homo est), *qui est super omnes* (non solum Iudaeos, etsi ad hos missus, sed pariter super vniuersas gentes) *Deus benedictus in se- cula, amen.*

Deinde notabilis locus ad rem nostram extat v. 30. 31. 32. *Quid ergo dicemus?* (dicamus quod res est) *quod gentes, non insectantes iusti- tiam, comprehenderunt iustitiam, iustitiam vero eam, quae ex fide est.* *Israel autem insectans legem iustitiae*, (tenax Scripturae S. et zelotes pro illa, sed sine intelligentia C. X. 2. quae Scriptura sane veram testatur iustitiam C. III. 21.) *non affecutus est legem iustitiae* (veram rationem impetrandae iustitiae, siue eam rerum constitutionem diuinam, qua ob- seruanda pertingitur ad iustitiam. Hic locus inprimis notandus est. Elegans enim inest plocē, et in eodem commate νόμος δικαιοσύνης pri- mum est *doctrina*, docens viam iustitiae, quae doctrina continetur in li- bris sacris, et ex his petitur et petenda est, deinde *ratio iustitiae conse- quendae ipsa*. Saepe accidit hominibus, vt rem nominatam venentur, de verbis et theoria disputent, rem ipsam non assequantur.) *Cur? quoniam non ex fide, sed ex operibus legis* (iustitiam volunt. Non accusatur *lex*, quasi non instruat de iustitia, sed homines arguuntur, non animad- uertentes, quae extant in lege, et iustitiam *ex operibus legis* quaerentes, quasi *lex*, Scriptura, nihil nisi praecepta operum complecteretur, aut quasi iustitiam hominis peccatoris ex operibus vspiciam docuisset.)

Cap. X. diserte indicatur fons erroris, cur Iudaei abutantur *lege*, et *iustitiam ex operibus legis* impetrandam sibi imaginentur, v. 3. *Ignorantes enim Dei iustitiam*, (eam iustitiam, quam Deus vere promisit et tribuit) *sed propriam iustitiam quaerentes stabilire, iustitiae Dei sese non submise- runt.* v. 4. *Nam finis legis* (extremum, ad quod tendunt omnia in libris Mo- sis et reliquis scriptis diuinis V. T. Nam e Mose et Prophetis sta- tim dicta citantur) *Christus est, vt is iustitia sit unicuique credenti.*

Iam ampla dicendi materia Apostolo fuisset, si summam et conne- xionem rerum in libris Mo- sis ostendere, et ab his ad Prophetarum do- ctrinam vberiore, sed consentientem, progredi voluisset, quemadmo- dum partes illius doctrinae aliquas in Epistola ad Ebraeos tractauit, sed et conquestus est C. V. 11. quod ea de re sit λόγος πολὺς καὶ δυσεργή-

veros propter imperitiam et ignauiam audientium. At enim vero quia hoc a scopis epistolae ad Romanos, quae alias sat longa est, alienum fuit, satis habet postulare, quod per inductionem demonstrare nimis longum foret, aut potius auctoritate Apostoli simpliciter asserere, subnexis speciminibus probationis, quae prudentes admonere de pluribus poterant. Tale vel postulatam vel assertum generale est v. 4: finis legis Christus est in iustitiam omni credenti. Qui reuoluit historiam lapsus primorum hominum, foedera Patriarcharum, quomodo Deus tempore Moysi praestare incepit, quae Abrahamo promissa erant, quid de opere suo, a quo dici voluit *Ieboua, qui erit is qui erit*, ulterius aperuerit, deinde nouam oeconomiae veteris periodum expenderit, qui cum Dauide incipit, denique obseruet, quid urgere soleant Prophetiae, quibus promissionibus spem et expectationem fidelium aluerint et erexerint, cum dispersio gentis et excidium urbis et templi instaret, item in ipso exilio et post reditum: is profecto sentiet, Paulum recte postulasse, scopum Scripturae S. non alium esse, nisi Christum, ea lege, vt fides saluet. Qui haesitat,umat, vt hypothesein, doctrinam Christianam, et obseruet, annon cum hac singulae partes V. T. manifeste consentiant, vel saltem vbiuis apte conciliari queant. Idem tentet, sumta hypothesi Iudaismi recentioris post repudiatum Iesum, et persentiet, multa aperte repugnare, maximam librorum sacrorum partem obscuram manere et veluti obsignatam, ne dicam, ineptam reddi et omni sensu probabili carentem, reliqua autem, quibus pro se Iudaei vtuntur, bilateralia et ambigua esse, nec valere ad decernendum inter Iudaeos et Christianos. Eodem loco res erit, si quemcunque alium errorem eorum, qui iustitiam ex operibus humanis quaerunt, in quo fere consentiunt falsae religiones, cum libris V. T. cordate contendere velis, veluti commenta Socinianorum, Arminianorum, variorumque fanaticorum.

Interim vt pius lector speciminibus quibusdam admoneatur, et ad plus animaduertendum instruat, Apostolus prudenter incidit. In memoriam reuocat C. X. 5. quibus verbis Moyses iustitiam, quae sit *ex lege*, (quae non confundenda est cum ea, cui *lex testimonium perhibet* C. III. 21.) describat, nempe: *qui illa fecerit, viuet in illis*, Leuit. XVIII. 5. vt meminerint, an nihil praeterea in Mose extet? an nihil de gratia, nihil de expiatione et remissione peccatorum? an spem salutis suspenderit ab obedientia tali, vt viuant, qui nunquam peccarint? annon ab hoc, vt colendo vnice Deo, qui foedere gratiae se ipsis addixerat, manerent in foedere diuino, et expectarent implendam promissionem et vitam aeternam? annon omnes cultus statuti arguant peccatum, sed simul spem veniae ostendant? et sic porro. Sed quia haec per partes edisserere longum fuisset; consensum summae Euangelii, quemadmodum Paulus illud docebat, et summam doctrinae Mosaicae, complectitur v. 6-8. verbis Moysi ex Deut. XXX. 14. quibus populo valedixit, leuiter quidem mutatis illis, et ad praesentem scopum accommodatis. Nimirum postquam Moyses populo poenam perfidiae et dispersionem, sed et certam recollectionem et conuersionem gentis, praedixerat; protestatus est v. 10-11, se in libris suis non proposuisse, quod nimis arduum aut impossibile sit ad seruandum, sed hoc poscere, vt *Iebouam, quippe ipsorum Deum, ament, et eius verbo obtemperent* v. 16. 20, quod sane in illorum ore et animo sit, i. e. publice admodum doceatur, et animo bene comprehendi queat v. 14. Hanc igitur Paulus recte ait sui quoque praeconii summam esse. Nam si vel Christus de coelo non missus, vel e mortuis non resuscitatus esset, tunc verbum diuinum, si nihil nisi officia perfecte ab hominibus praestanda exigeret, hominibus

nibus nimis arduum foret, ita ut imperata praestare non possent. Sed scopus doctrinae Moſis erat idem Chriſtus, qui nunc venit, nunc consummatus est. Credendo in Chriſtum obtemperatur verbo diuino ita, ut Deus sit Deus noster. Deo promittenti adhaerere cum amore et verbi ſui obſervatione (in quibus ſupponitur fides, ſed cum effectu et fructibus ſiſtitur, ut viuā ſit) efficiebat Moſis aetate, ut Deus eſſet Deus eorum, qui ipſi conſiderent. Atque eadem eſt ſumma praeconii Apoſtolorum, hoc ſolo diſcrimine, quod, qui olim venturus erat, nunc venit, quae eminus oſtendebatur, expiatio nunc facta eſt. Ut pateat, Prophetas, qui indubie cum Moſe conſentiunt, de via ſalutis non aliter ſenſiſſe, ſubiungit v. 11. ſq. loca quaedam Prophetarum, Ieſ. XXVIII. 16. Ioel. III. 5. nec non praedictiones de aduocandis gentibus et de obſtinatione Iſraelitarum, poſtquam Chriſtus veniſſet. Breui praecidam, Paulus Cap. X. diſtinguere docet iuſtitiam, cui lex (Scriptura) teſtimonium perhibet, quae fidei eſt, et iuſtitiam, quae eſt ex operibus humanis, quaeque vocatur modo ἐξ ἔργων, vel ἐξ ἔργων νόμος, modo ἢ ἐκ τῷ νόμῳ.

Poſthac mentio legis in epiſtola non amplius ſit, praeterquam Cap. XIII. 8. 10. ubi non modo perſpicuum eſt, intelligi praecepta de officiis, τὰς ἐντολάς τῷ νόμῳ, h. e. libros Moſis, quatenus praecipiunt de officiis, ſed patet quoque, ne de omnibus quidem officiis dici, ſed tantummodo de iis, quae homo homini debet, ſcilicet occaſione ſermonis ſic ferente. Qui diligit, inquit, alterum, implevit legem. Illud enim: ne adulterium committas, ne occidas, ne fureris, ne falſa teſteris, ne concupiſcas, et ſi quod aliud praeceptum, in hoc verbo ſummatim comprehenditur, in illo: diligas, qui iuxta te eſt, quemadmodum te ipſum. Dilectio nemini, qui iuxta nos eſt, malum quidquam operatur. Ergo, quo impletur lex, dilectio eſt. Id eſt, chriſtiana doctrina non tollit, ſed ſeruat officia olim in lege perſcripta. Per dilectionem, quam inculcamus, comprehendimus, quaecumque homo homini debet, quemadmodum Moſes itidem fecit.

Poſtremo tamquam in tabula colligamus, quae haecenus de uſu verbi νόμος in epiſtola S. Pauli ad Romanos explanata ſunt, ut vno veluti obuitu ſpectari poſſint. Significatus fundamentalis eſt, quod Scriptura canonica V. T. ſive integra, ſive ſigillatim et praecipue libri Moſis, vocantur lex, νόμος, X. 4. III. 21. 31. II. tot. cuius ſynonyma ſunt αἱ ἁγίαι γραφαί, I. 2. vel ἡ γραφή, τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, III. 2.

Hinc quia Iudaei peruerſi ſpectabant modo τὰς ἐντολάς, nempe praecepta de operibus (nam alioquin veteribus praeceptum, ἐντολή, itidem eſt quaelibet pars doctrinae, ſive doceat, ſive poſcat) νόμος ſenſu ſtrictiori eſt complexus praeceptorum de operibus ab homine faciendis, νόμος ἔργων, ſeu Scriptura, quatenus de faciendis operibus agit. Prouti itaque fert occaſio et ſcopus dicendi, vel nomine legis ſtrictae dictae comprehenditur omne, quidquid et quatenus promiſſae gratiae contradiftinguitur, ideoque tum praecepta moralia, tum ſimul ſtatuta Iſraelitis propria, quae pertinebant ad umbras bonorum futurorum, item ad politiam et mores, VIII. 3. III. 20. vel denotantur praecepta moralia in ſpecie, VII. 5. 7. ſq. vel denique inter haec ſigillatim officia hominis erga hominem, XIII. 8. etc. Item ipſe actus νομοθεσίας, conſtitutio theocratiae, cultusque et Scripturae canonicae, vocatur νόμος, V. 13. 20. coll. IX. 4.

Prima et fundamentalis ſignificatio exinde eſt, quod ebraeum תורה, doctrina, vertitur νόμος. Reliquae ſignificationes, data occaſione, per ſynecdochen, in omni ſermone uſitatae, formantur. Porro quia graeca vox, νόμος, etymologic

XVI

logice rerum ordinationem et constitutionem notat, commode transfertur verbum νόμος etiam ad notandam certam rerum dispositionem, qua fit, ut res rem certo ordine sequatur. Idem fieri iam per solum vsum Ebraeum poterat, quia in omni lege de rebus certo modo disponitur, et doctrina diuina nos instruit, qualem rerum dispositionem Deus decreuerit, vel velit. Sic hodie pariter consecutiones causales vocamus statas naturae leges; regulas, quibus complectimur motuum conditiones et consecutiones, appellamus leges motus.

Est vero insuper notandum, subinde prosopopoeias accedere, et quales sint. Quare elegancia, eaque formaliter cuius linguae non infrequens, inest in tali lusu verborum, vbi nominatur *lex Spiritus vitae in Christo*, h. e. oeconomia salutis per Christum, eique contraria *lex peccati et mortis*, h. e. naturalis necessitas, ut peccatum sequatur mors, VIII. 2: *lex in membris humanis*, legi Dei opposita VII. 23. nempe series consecutionum naturalium in homine corrupto, qua impeditur executio boni propositi: *lex dominans* in hominem VII. 1. sententiam dicens in eum, VI. 14.

Opponuntur ergo sibi inuicem *gratia Dei* et *opera humana* III. 24. XI. 6. *lex operum* et *lex fidei*. i. e. constitutio rerum, vbi saluantur, illic qui officio satisfecerunt, hic qui promissioni crediderunt, III. 27: *lex iustitiae* (ordo et modus impetrandae iustitiae) *ex fide*, et *ex operibus legis*, X. 31. 32. *iustitia ex lege*, *ex operibus legis*, et *iustitia ex gratia*, seu *ex fide*, scilicet quando gratiae et promissis fides habetur, IX. 30. 31. III. 20. IV. 4. 5. 6. XI. 6. X. 5. 6: *iustitia hominum propria* et *iustitia Dei* hominibus decreta, X. 3. III. 21-24. *iustificari ex fide* et *ex operibus*, III. 28. IV. 2. I. 17: *esse sub lege*, nempe sub sententia, quam fert lex, et *esse sub gratia*, VI. 14. 15. VII. 6: bonum ἐξ ἔργων et ἐκ τῆ καλῆντος, i. e. quod acquiritur praestitis operibus, vel libero decreto vocantis Dei, IX. 11: insectari νόμον δικαιοσύνης ἐξ ἔργων et ἐκ πίστεως IX. 31. 32. *iustitia, quam docet lex*, (Scriptura S.) et *quae est ex lege*, aut *ex operibus legis*, III. 21. 31. coll. 24. 28. X. 5. 6. coll. 8.

Multo plura eius generis colligi possent, praesertim si cum dictis in epist. ad Romanos contendere lubet, quae alibi occurrunt, maxime in epistola ad Galatas. Sed iam finis tractationis faciendus est, et rogandi sunt ILLVSTRISSIMI COMITES, VTRIVSQUE REIPUBLICAE PROCERES, Cives Academiae Generosissimi Nobilissimique, omnesque rerum nostrarum Fautores, ut Festo Pentecostes, audita hora XII. beneuole conueniant in aede Paulina ad consueta sacra solemni oratione concelebranda. Orator est Nobiliss. Doctiss. IOANNES VALENTINVS KORNRVMPF, Muechelensis Thuringus, qui carmine heroico dicet de emendato per Euangelium statu orbis terrarum, tanquam permanente documento effusionis donorum Spiritus S. Attentione vestra excitabitis et acuetis studium hominis, in quo nec ingenii venustatem et cultum, nec bonae mentis significationem desiderabitis. De argumenti dignitate dicere nihil opus est. Fructus bonorum gratiae omnis, de quibus per quatuor programmata hucusque exposuimus, inest in possidendo Spiritu Christi, quem fructum qui recte aestimauerit, quomodo non praedicari rem maximam et auditu dignissimam libenter audiret? P. P. in Acad. Lips. in vigiliis Festi Pentecost. A. N. C. CIOIDCCC LXVI.

LIPSI AE

LITTERIS VIDVAE LANGENHEMIAB.

Fe 3031

S

ULB Halle

3

005 217 547

W

W 18

A. C.

4

D. CHRIST. AVG. CRVSH
OBSERVATIONES
DE
V S V
VOCABVLI ΝΟΜΟΣ, LEX,
SIGILLA
IN EPISTOLA S. PAVLI

SECTIO QVARTA ET

PROPOSITA
IN ACADEMIA LI
FESTO PENTE

CIO MDCC LXV

